

одягання, молодих супроводжувала музика, дівчата, старости та інші особи, свекруха зустрічала невістку на порозі, яка входила до хати під полою одягу свекрухи, при цьому дівчата співали 2 пісні, всіх пригощали, потім відбувалися танці під музику. В понеділок, на другий день весілля, торжество проводилося в домі молодого, а у вівторок гості запрошувалися в дім молодої, де проводили цілий день²⁴. Серед матеріалів вченого зберігаються записи 256 однокуплетних пісень, які співають дівчата на свято Пасхи, на заручинах, під час сватання, на весіллі, а також пісень про сімейні відносини, зроблені священиком Л.Маркевичем у 1911-1912 рр. в с. Лісанівці і Паньківці Летичівського повіту²⁵.

Справжніми, унікальними й самобутніми були весільні пісні, приповідки й вітання, зустрічі молодої й молодого, інші урочисті моменти подільського традиційного весільного обряду, що віками передавався з покоління в покоління і досить добре зберігся на Поділлі. Увічнити їх і передати в спадок майбутнім поколінням – таке благородне завдання мають записи весільних обрядів та весільних пісень Євфимія Сіцінського. На жаль, його етнографічні праці не видані, відсутні монографічні та дисертаційні дослідження. Його велика дослідницька робота, пов'язана з усною народною творчістю подолян, дозволяє нам говорити про нього як про визначного етнографа Подільського краю кінця ХІХ – початку ХХ ст. Нині нами проводиться підготовка до видання його народознавчих рукописних праць, щоб ознайомити науковців та дослідників з етнографічним доробком вченого.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боденштедт (Bodenstadt) Фрідріх //Енциклопедія Українознавства-ІІ. Т. 1.-К., 1994.-С. 147; 2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис //К.: Оберіг, 1993.-592 с.; 3. Димінський А. //Інститут Рукопису ЦНБ НАНУ.-Ф. 36.- Спр. 709-713; Спр. 132.-Арк. 23; Ф. 1.-Спр. 24861; 4. Народні пісні в записах Степана Руданського /Упоряд. П.С. Шумада.-К., 1972.-291 с.; Руданський С. Подольське весілля.-Ялта, 1862.-61 с.; 5. Сецинский Е. Народные образы и представления о смерти //ПЕВ.-1886.-№ 10.-С. 215-222; Народное воззрение на праздник Пасхи //Там же.-№ 15.-С. 317-320; Народные обычаи и представления о загробной смерти //ПЕВ.-1887.-№ 9.-С. 189-195; № 10.-С. 208-217; Святые безсребренники Косьма и Домиан по народным воззрениям //Там же.-№ 44.-С. 1014-1017; К истории быта сельского духовенства в Подолии //Киевская Старина.-1887.-№ 9.-С. 67-70; “Набожные” песни в честь Гытровской иконы Божией Матери //ПЕВ.-1889.-№ 7.-С. 159-166.
6. Колодило Т.І., Суровий А.Ф. Етнологічне вивчення Кам'янецьчини //Кам'янецьчина в контексті історії Поділля. Наук. зб. Т. 1. К.-П., 1997.-С. 29-31; 7. Печенюк М. Пісенна творчість композиторів з Кам'янецьчини //Мат. до українського мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура (до 60-річчя від дня народження). Наук. зб. Вип. 4.-Київ-К.-П.: Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003.-С. 91-97; 8. Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ-ХХ ст.: Історіографія. Бібліографія. Матеріали.-Кам.-Под., 1993-480 с.; 9. Козловська Г.П. Рукописний спадок з архіву Ю.Й. Сіцінського у фондах музею //Літопис Хмельниччини. Краєзн. зб. Упор. Боголюбова І., Єсюнін С., Кокошко Н., Нечипорук Н. Хмельницький, 2001.-С. 49-52; 10. Проблеми етнології, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність. Науковий збірник.-К.-П., 2002.-374 с.; 11. Смолінський В.І. Фольклорно-етнографічні доробки істориків Поділля (ІІ пол. ХІХ–поч. ХХ ст.)–важливий чинник формування української національної свідомості //Мат. другої наук.-практ. конф., присвяченої 500-річчю м. Хмельницького. Культура Поділля: Історія і сучасність. Хмельницький, 1993.-С. 119-121; 12. Димінський А. Названі фонди...; 13. Народні пісні в записах Степана Руданського...; 14. Шейковський К. Быт подолян.-К., 1859.-Вип. І.-71 с.; 1860.-Вип. ІІ.-74 с. 15. Печенюк М. Названа праця...С. 91; 16.Автобіографічні записи Є.Й. Сіцінського. 01.1923-28.10.1934 р. //КПМДА.-Ф. Р-3333.-Оп. 1.-Спр. 26.-Арк. 28-29зв.; 17. Весільні обряди //ЕУ-І. Т.1.-С. 241; 18. Весільний обряд, записаний в с. Мазники Летичівського повіту Є.Сіцінським, 1879 р. //ХОКМ.-ДК 5300-5301.-Арк. 3-6; 19. Там само.-С. 6-8; 20. Там само.-С. 9-13; 21. Там само.-С. 13-16; 22. Там само.-С. 17-20; 23. Весільні обряди Могилів-Подільського та Гайсинського повітів, записані істориком Й.Ролле. Переклад з польської Є.Сіцінського, 1931 р. Рукопис //ХОКМ.-ДК 5298-5299.-80 арк.; 24. Весільні обряди селян Ольгопільського повіту. Етнографічний нарис священика Дорохольського, 1903 р. Рукопис //ХОКМ.-ДК 5296.-13 арк.; 25. Пісні, що співають дівчата на свято Пасхи біля церкви, на заручинах, сватанні, весіллі, і записані священиком Л. Маркевичем в с. Лісанівці, Паньківці Летичівського повіту 1911-1912 рр. Рукопис //ХОКМ.-ДК 5290.-78 арк.

В.І.Третяк

ЛЮДИНА ВЕЛИКОЇ ДУШІ Й ТАЛАНТУ

Висвітлення життєвої і творчої долі визначних особистостей формує шанобливе ставлення до спадку наших предків далеких і близьких, а виховання на матеріалах пісенного фольклору та неперевершених творах українських композиторів сприятиме формуванню майбутнього вчителя – вчителя-патріота та збереженню безперервності фольклорних традицій. Серед постатей, що до останнього часу перебували поза увагою дослідників, – видатний продовжувач справи М.Леонтовича, педагог, фольклорист, композитор, диригент,

громадський діяч, людина великої душі і таланту, наш земляк, вінничанин Родіон Андрійович Скалецький (1899-1984)¹.

Дослідження педагогічного досвіду та творчого доробку Родіона Скалецького до останнього часу було переважно справою журналістів, про що свідчить низка публікацій у подільській пресі. Розшифруванню його рукописів присвятили увагу його донька, а також композитори К.Семенов, В.Папаїка, Я.Ткаченко, Я.Поляхівський. Педагогічна діяльність майстра була у полі дослідницьких інтересів М.Гринишина, М.Кушки, Г.Шкільнюк. Попри їх зусилля творчість Р.А.Скалецького потребує глибшого вивчення. Спадок композитора лише у наш час починає повною мірою осмислюватись, оскільки через політичні репресії сталінської доби Р.Скалецький був поставлений поза припустимим, з офіційної точки зору, дослідницьким інтересом, його захопленість народною творчістю теж трактувалась як поклоніння архаїці і не була актуалізована. Метою даного дослідження є спроба розкрити і зафіксувати педагогічний досвід композитора, викласти його основні методичні настанови, принципи у творчій праці з дитячими хоровими колективами.

У бідняцькій сім'ї 23 листопада 1895 р. в с.Михайлівці на Бершадщині народився майбутній співець подільського краю. Першу освіту дістав у сільській церковно-приходській школі, яку закінчив у 1911 р. Наступного року за рекомендацією вчителя О.Плетенчука Р.Скалецький вступає до Ольгопільської двокласної учительської школи, де навчається гри на скрипці, співає у хорі, бере участь у струнному оркестрі та вивчає музично-теоретичні предмети. 1914 р. школу переформували, а Р.Скалецького перевели до ідентичної школи в с.Степашки, яку він успішно закінчив. У 1916 р. юний учитель починає свою творчу працю в школах Чечельницького, Бершадського, Крижопільського, Ольгопільського районів. Всюди організовує музичні гуртки та хорові колективи². З 1921 по 1922 рр. Р.Скалецький служив у третьому полку Червонокозачої армії на Хмельниччині. Організовує там хор бійців, вчить грамоті козаків В.Примакова. Здобутої освіти йому було мало, мрія про підвищення свого професійного рівня не полишала. У 1923 р. поступає на історико-філологічний факультет Одеського педінституту та на диригентський відділ музично-драматичного інституту, де провчився лише рік, бо займатися у двох внз було надто важко, а тому продовжував навчатися на приватному курсі з теорії музики та гармонії у професора музично-драматичного інституту М.Вілінського. Стає диригентом хору інституту, відвідує хор консерваторії, консультується у композитора Я.Яциневича та професора К.Пігрова. В цей час розпочинає писати власні твори та робить обробки народних пісень у різних варіантах жіночого, чоловічого та мішаних хорів. У 1926 р. Р.Скалецький закінчує інститут і отримує призначення на роботу до Тульчина вчителем співів трудової школи №2. Тут знайомиться глибше із творчістю М.Леонтовича, з його школою пов'язує свою кар'єру³.

Але життєва доля складається неочікувано. З 1927 р. працював керівником хорової капели ім. М.Леонтовича і, піднявши її майстерність та популярність на високий рівень, зробив значний внесок у популяризацію хорового мистецтва в краї та за його межами. Р.Скалецький несподівано 23 листопада 1932 р. був заарештований Тульчинським райвідділом ГПУ і знаходився під слідством у Вінницькому облвідділі ГПУ. За постановою Окремої Наради при колегії ГПУ від 25 лютого 1933 р. з-під арешту був звільнений. 2 квітня 1933 р. в ході слідства його звинувачували по ст. 34-2 та ст. 54-2-11. Слідство встановило, що "будучи шовіністично настроєним, протягував свої ідеї через керовану ним капелу ім. М.Леонтовича". Жодних шовіністичних фактів та проявів, за свідченням вчителя Григорія Саковича та директора школи Федора Лебеда, не було. До речі, і вони потрапили до таборів ГУЛАГу, заслані в Сибір, їхня доля до цих пір невідома⁴. Але милості від майстрів фабрикувати справи було годі сподіватись. Дякуючи долі, у 1933 р. маховик репресій лише розкручувався. Масове винищення української інтелігенції ще не починалося, тож обійшлося висланням за межі України. В результаті слідчого процесу Р.Скалецького висилають за межі УРСР на 3 роки. Потрапивши до містечка Валуйки Курської області, він продовжує писати, вірить у майбутнє. І на висланні йому вдається вчителювати, невдовзі Р.Скалецький стає директором НСШ в с.Носово Валуйського району, організовує хор у школі. "Ворогу народу"

дозволяють у 1934 р. викладати співи у Валуйському педагогічному технікумі, керувати студентським хором⁵. У 1936 р. Р.Скалецький переїжджає до Донбасу, викладає мову та літературу в медичному технікумі в м.Верхньому Лисичанського району. 1937 р. переїжджає до Полтави, де спочатку влаштовується викладачем мови та літератури в СШ № 21, потім в залізничній СШ №64 працює завучем до 1941 р. У Полтаві його застає війна. Куди б не заносили шторми життєвий корабель Родіона Андрійовича та які б випробування не випадали на долю талановитого музиканта, він завжди залишається відданим своєму кредо – активна творча праця, праця на благо розвитку української музичної хорової культури. Та тавро політичного злочинця, неблагоннадійного довелось йому носити все життя. У 1944 р. Родіон Скалецький повертається на Вінниччину. Спочатку – директор НСШ у своєму рідному селі Михайлівці, потім в Ольгополі, де працює в школі до 1946 р. З 1946 р. стає рідною для Родіона Андрійовича Вінниця, де прожив понад 35 років. Місто для нього стало найдорожчим, найріднішим. Він любив Вінницю, жив її життям, успіхами, радів спілкуванню з чудовими людьми⁶.

Нелегким і тернистим був життєвий шлях Родіона Андрійовича, але його невтомна праця не пропала марно. Зі спогадів поета В.Юхимовича: “В особі Скалецького наша Вінниччина мала доброго і вимогливого діяча хорової культури. Зроблене і створене ним ніколи не повинно забутися. Заслуга його в тому, що він не дав згаснути національній культурі нашого народу, пісенній спадщині, він завжди залишатиметься взірцем як диригент-музикант високого класу, його твори народ любить, виконує, пам’ятає.”⁷

Оселившись у Вінниці, композитор напружено і плідно працює, він є старшим керівником хорів молодших та старших класів СШ №3. З великим успіхом виступає на оглядах художньої самодіяльності. Очолює обласне відділення музичного хорового товариства України, обласну секцію самодіяльних композиторів, куди входять В.Іжевський, Т.Патрак, В.Папаїка, Р.Мархлевський, Я.Поляхівський, Й.Липовецький, К.Семенов. За ініціативою Р.Скалецького організовується при Вінницькій філармонії чоловіча капела бандуристів “Вітерець Поділля”, до програми якої входять і його твори. Організовує хор ветеранів війни та праці та є незмінним його диригентом понад 20 років. Р.Скалецький створює музично-поетичне оформлення до сучасних обрядів, організовує обрядовий хор у ЗАГСІ, де використовує обрядові весільні пісні, зібрані ще в 20-ті роки. Родіон Андрійович надає допомогу багатьом колективам області, приділяє увагу культурі звуку. Пригадує самодіяльний композитор В.Папаїка: “Двері квартири Скалецького допізна не зачинялися, сюди приходило багато молодих обдарувань за порадами і перша фраза, якою зустрічав господар, була: “Ти обідав, їсти хочеш?” Отакий він Скалецький, великої душі людина.”⁸ Композитор Р.Мархлевський характеризує Р.Скалецького як шляхетну, скромну людину, коли правив невдалі місця у творі автора, тактовно зауважував: “Я думаю, так буде краще...” До текстів пісень ставився досить скрупульозно. Після ознайомлення з текстом та музикою він брав поважно в руки окуляри і писав: “Пісня має право на життя”⁹. Сам був висококласним педагогом. Так, 1972 р. настільки майстерно підготував хор-ланку колгоспу ім. І.Франка с. Івашківці Шаргородського району, що їх співу на звітному концерті у Києві аплодували стоячи. Займаючись педагогічною діяльністю, Родіон Андрійович значну увагу приділяв методиці співу. Він у співавторстві з Л.Хлебніковою, О.Пастушенко видав у 1970-і рр. методичні посібники для 5-8 класів. Чималу питому вагу в творчості Р.Скалецького становлять репертуарні збірки для дітей. Ще у 1961 р. вийшла збірка його обробок “Стелися барвінку” (присвячена матері), до якої увійшли пісні “Горобчику-сватку”, “Перепілочка”, “До двору, женчики”, “Орел поле поорав”, “Посадила огірочки” та ін.¹⁰ Невдовзі популярності набула збірка “Щедрий вечір, добрий вечір” (1964) та цикл пісень “На Поділлі весілля” (1969)¹¹. Успіх оригінальних творів Родіона Андрійовича, їх популярність пояснюється насамперед тим, що вони побудовані на народнопісенній основі, близькі до народної мелодики, написані гарною, зрозумілою широким масам мовою.

Р.Скалецький усе життя продовжував дбайливо збирати скарби народних традицій. Так, у 1970 р. у черговому томі енциклопедичного видання “Українська народна творчість”

було подано нарис “Михайлівське весілля”, що описував обряд весілля у с. Михайлівці, записаний за свідченням родичів композитора Гафії, Ганни, дядька Зінька. На основі власних записів у 1971 р. видав збірку українських пісень “Вечорниці” з варіантами власної обробки¹². Р. Скалецький не тільки вивчав, записував народну пісню, відточував її звучання, а й популяризував її, він записував пісні на радіо, працював серед молоді. Його “Полька-Вінничанка” і нині залишається у програмах багатьох хорових колективів. Композитор у останні роки свого життя остаточно впорядкував і приготував до друку обробки вибраних пісень і танців весільних обрядів, які були записані ним в 20-30 рр. ХХ ст. (рукописи в чотирьох зошитах). Перу Р. Скалецького належить чималий доробок: 598 творів, з яких 373 друкованих, 225 в рукописах.

У рідному селі у Михайлівській середній школі створено кімнату-музей Р. Скалецького, яким завідує племінниця композитора Надія Войтенко. Вшановують пам’ять земляка працівники Бершадської музичної школи та чоловіча хорова капела районного будинку культури, для яких Родіон Андрійович залишив твори. Шанує його Вінниця, шанує його Україна. Його справу продовжують, чаруючи піснями, хорові колективи: хор ветеранів війни і праці, ним започаткований, Тульчинська хорова капела ім. М. Леонтовича, камерний хор, незмінним керівником якого є професор В. Газінський та безліч хорових колективів Вінниччини. Запроваджена щорічна культурно-мистецька премія ім. Р. Скалецького, якою відзначаються талановиті молоді диригенти. Відкрито на будинку, де він проживав, меморіальну дошку. Його іменем названа вулиця міста.

Сьогоднішній процес відродження сприяє розкриттю творчої палітри педагога, фольклориста, композитора, диригента, який виконав свою святу місію – не перервав золоті нитки традицій хорового співу, утвердив особливості стилю, притаманні народній пісенності. Родіон Андрійович часто повторював, що безперервність фольклорних традицій забезпечиться тоді, коли їх опановують діти. Тому його праця в школі базувалася на матеріалі народнопісенної творчості. Творчий доробок Р. Скалецького є важливим засобом навчального та виховного процесу в загальноосвітніх школах. Творчість композитора може бути використана з метою впливу на формування естетичного ставлення до музичного мистецтва національної культури, традицій, почуття любові до свого рідного.

Виховання студентства на матеріалах музичної спадщини Р. Скалецького, прикладі його особистої долі забезпечить успішне вирішення проблеми формування високопрофесійного вчителя-патріота. Повноцінне висвітлення життя і творчості Р. Скалецького сприятиме популяризації його досвіду. Особистість нашого земляка має бути відтворена з усією ретельністю, що можливе за копіткої праці в архівах, музеях, завдяки розшифруванню його епістолярної спадщини, щоденникових нотаток, збору спогадів його учнів, друзів, близьких людей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Музична література УРСР. 1917-1965 рр.: Бібліограф. довідник / Уклад. Л. Полях, А. Босая, Г. Кондратенко. - Харків, 1966. - С. 11, 43, 47, 73, 85, 88, 93, 99, 140, 171, 191, 296, 343, 347, 348, 353, 354; 2. Кушка М. Р. Скалецький. Дати життя і творчості // Камертон-ікс. 1994. - №45; 3. Гринишин М. Композитор з Поділля // Культура і життя. - 1994. - № 15; 4. Лазаренко В. Реабілітований посмертно // Камертон-ікс. - 1994. - №15; 5. Новосад В. Пісня з-за ґрат // Вінниччина. - 1993. - 6 травня; 6. Шкільнюк Г. Родіон Скалецький - співочий батько міста над Бугом // Тези доповідей та повідомлень 18 вінницької історично-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1998; 7. Задорожнюк Л. Імені Р. Скалецького // Вінницька газета. - 1996. - 13 січня; 8. Дербеньов В. Вшануємо пам’ять композитора // Південний Буг. - 1990. - 5 листопада; 9. Федорчук І. Пісня - найближчий мій супутник // Панорама. - 1994. - 30 листопада; 10. Барабаш В. Пісенний вінок Р. А. Скалецького // Вінниччина. - 1994. - 26 листопада; 11. Погорелов М. Музичні видання України. 1966-1971: Бібліограф. покажчик. - Ч. 1. - К., - 1977. - С. 20, 41, 42; 12. Вечорниці. Українські народні пісні в обробках для хора а capella. Бібліотечка української самодіяльності. - К., 1971.

Н. П. Кузьмінець

РЕВКОМИ НА ПОДІЛЛІ 1917 – 1921 РР.

На сучасному етапі українське суспільство намагається усвідомити глибину